

EL FOTOPERIODISME DE CARLES FONTSERÈ

Núria Batllem Cabello

Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany

Carles Fontserè (Barcelona, 1916 – Porqueres, 2007) és un artista pluridisciplinar però que, primordialment, és conegut i reconegut com a cartellista de la Guerra Civil. La seva carrera artística és ben prolífica i s'inicia als setze anys, dibuixant cartells per al partit polític Dreta de Catalunya. Al cap de poc temps, fa un canvi polític i religiós, adopta una ideologia d'esquerres i és contractat pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, a l'inici de la Guerra Civil, on dibuixarà i dissenyarà alguns dels cartells més emblemàtics del període, com és el cartell de *Llibertat!*

Finalitzada la guerra, s'exiliarà a França on, després de passar pels camps de concentració del sud del país, arribarà a París, on treballarà com a il·lustrador de llibres i publicacions periòdiques, dibuixant de còmics, i creador d'escenografies i vestuaris per a espectacles. Aquesta darrera disciplina la va culminar amb la creació integral d'un espectacle de revista, juntament amb el músic Robert Vicente. Aquest projecte va arribar a oïdes de Mario Moreno, *Cantinflas*, el famós còmic mexicà, el qual els proposarà de representar-la a Ciutat de Mèxic. Per a l'ocasió, l'obra rebrà el títol de *Bonjour México* i s'hi estrenarà amb gran èxit el desembre de 1948.

Aprofitant l'avinentsa d'haver creuat l'Atlàntic, Fontserè viatja a Nova York per a fer-hi una visita de quinze dies, l'any 1949, i s'hi acabarà quedant més de vint anys. Allà es retrobarà amb Jaume Miravittles, director del Comissariat de Propaganda, que treballa com a afamat periodista per a diferents publicacions hispanes i li passarà diferents contactes per a aconseguir feina. En aquells primers anys, Fontserè il·lustrarà còmics i començarà a treballar per a la multinacional Dana Perfumes, amb directius i orígens catalans. A l'empresa perfumista farà de publicista, crearà logotips, imatges de marca, eslògans, paquets i envasos. Fins que l'any 1956 ho deixa per fer el primer viatge a Catalunya, en el període en què el franquisme esdevé una mica més aperturista i permissiu amb el retorn dels exiliats. L'estada durarà uns sis mesos, en els quals retrobarà, i coneixerà, tot un seguit d'intel·lectuals, artistes i gent de professions liberals. Aquest serà el primer de tot un seguit de viatges, gairebé un a l'any, en els quals Fontserè vindrà amb la seva dona, Terry Broch, i començaran a covar la idea de comprar-se una casa i establir-se de nou a Catalunya.

Els inicis professionals en la fotografia

El febrer de l'any 1957 comença una nova etapa laboral per a Fontserè, quan entra a treballar com a director artístic de la revista hispana mensual *Temas*, de Nova York. La mateixa revista li dedica un reportatge en el número de juny, i diu del seu nou director artístic que és "*paisajista, escenógrafo, dibujante publicitario y creador de carteles de propaganda*"¹. Fontserè ens explica com era aquesta revista, i quines tasques hi va dur a terme, en el quart volum, inèdit, de les seves memòries: "*Temas* era una revista d'informació general, profusament il·lustrada i de contingut molt divers"². El seu públic lector era la colònia hispana de Nova York provinent de diferents països, tot i que predominaven els porto-riquenys. Fontserè va començar compaginant la revista i il·lustrant els contes curts escrits per prestigiosos autors en llengua castellana, com Gómez de la Serna, Pío Baroja o Ramón J. Sender (en la secció fixa que tenien en la revista). Aquell mateix any 1957 rebrà la proposta del músic català Leonard Balada, recentment establert a Nova York, de fer una entrevista a la soprano Victòria dels Àngels per a la mateixa revista *Temas*. Balada farà l'entrevista i Fontserè les fotografies i es publicarà el febrer de 1958³. Aquest reportatge agrada molt al director i propietari de *Temas*, José de la Vega, que els donarà el vistiplau per a fer-ne més.

Por LEONARD BALADA
(Especial para TEMAS)

Victoria de los Angeles, quien posee una sólida formación musical, aprende las obras por sí misma, sin asistencia de ningún pianista. Ella sabe acompañarse con el piano, tan precisa como tantas veces la hemos oído al acompañarse con la guitarra.

los Angeles en Nueva York

gracia y simpatía de esas Ramblas barcelonesas por donde tantos centenares de veces habrá pasado yendo desde el Conservatorio del Liceo, a su casa, que era la Universidad de Barcelona.

Efectivamente, Victoria de los Angeles vivía en la Universidad, en donde nació. Y tenía su domicilio allí como consecuencia del empleo de su padre en esa Institución, como bedel. Su familia era humilde y amante de la música; así, eran frecuentes los conciertos familiares en su casa, en los que cada miembro tocaba un instrumento diferente. Victoria, por supuesto, cantaba y a veces interpretaba dulces melodías con una guitarra. Esta afición por la música se tornó en Victoria, pasión. Canto y guitarra eran para ella lo más significativo.

Alguien aconsejó a sus padres la conveniencia de hacer ingresar a la muchacha en el Conservatorio de Música. "Hay talento en ella" ... decían los conocidos. A su padre le parecía una tontería. El creía que lo más adecuado sería sin duda un estudio uni-

El humor familiar se transparenta en este momento en el que Victoria fotografía a su esposo Enrique Magriñá. ¡Sonríe! ... parece decirle, pero él pretende estar serio, sin conseguirlo.

versitario. Finalmente uno de los profesores de la Universidad hizo el peso definitivo en la decisión de su futuro. Victoria de los Angeles iría al Conservatorio de Música del Liceo.

Empezó sus estudios el año 1939, recién terminada la guerra civil española. Su carrera fue veloz. Al primer

año hizo un curso, al segundo dos y al tercero tres. Naturalmente, digo yo. Tenía que ser así y siempre será así cuando el alumno tiene como don natural voz, flexibilidad, oído musical, temperamento artístico, interpretativo, e inteligencia.

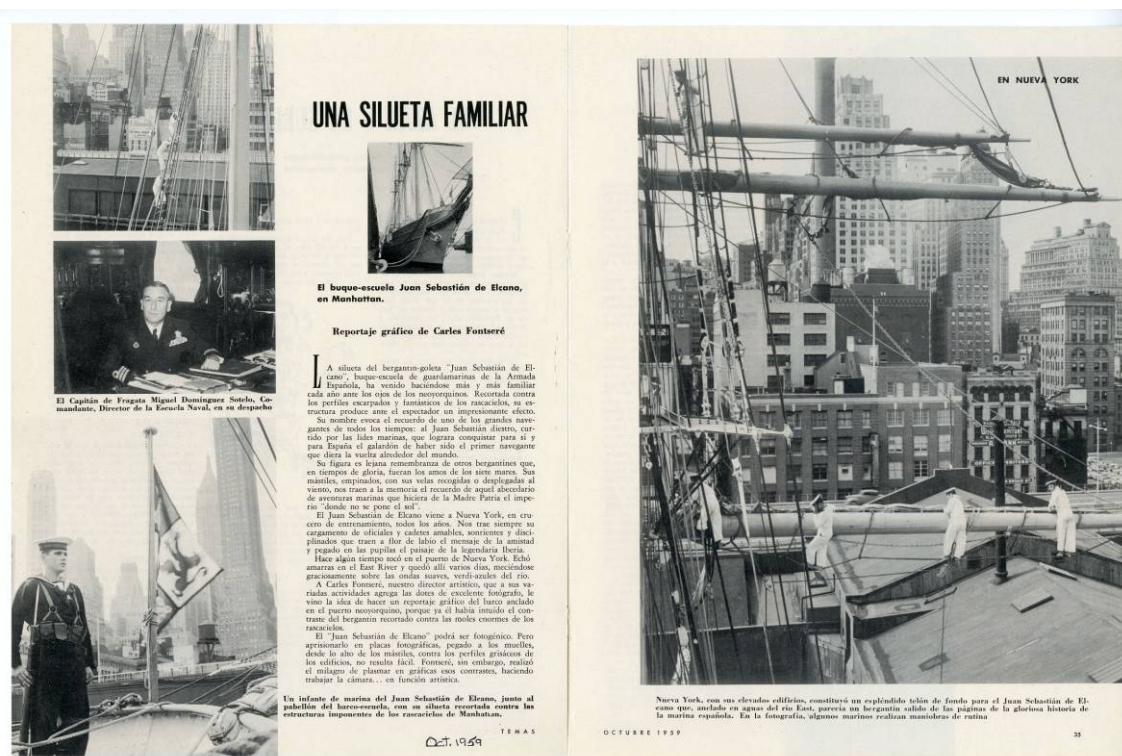
La artista me cuenta de sus profe-

Entrevista a Victòria dels Àngels feta per Leonard Balada amb fotografies de Carles Fontserè. *Temas*, febrer de 1958, núm. 88, pp. 32-35

Segons Núria F. Rius, Fontserè inicia llavors el seu aprenentatge artístic en l'àmbit de la fotografia, i tot de manera autodidacta, com ell sempre va fer. Val a dir que va tenir un entorn ben propici per a aprendre: "Nova York era en la dècada dels cinquanta no només la nova capital de l'art modern, sinó també de la fotografia documental"⁴. L'any 1958, Fontserè ja es declara artista i fotògraf a instàncies de l'administració novaïorquesa⁵. Però encara no es considera fotoperiodista. Al *Temas* de novembre de

1958 hi ha un article i fotografies de Carles Fontserè anomenat “Bajo el signo del átomo” sobre l’Exposició Mundial de Brussel·les, en què ell diu que “Ni puedo considerarme como un periodista en trance de hacer un reportaje pues, a pesar de formar parte de la redacción de Temas, considero que la dirección artística de la revista y su compaginación son especialidades marginales del periodismo. ¡No cabía duda! Había emprendido aquel viaje a la exposición sólo para satisfacer mi curiosidad de ‘dilettante’”⁶.

L’octubre de 1959 Fontserè publicarà el seu primer reportatge gràfic a la revista *Temas*: seran dues pàgines dedicades al vaixell escola de l’Armada Espanyola Juan Sebastián de Elcano. S’hi percep una clara evolució respecte les primeres fotos que il·lustren les entrevistes fetes per Balada. Se’n fa ressò el text del reportatge, fet per la redacció de *Temas*: “A Carles Fontseré, nuestro director artístico, que a sus variadas actividades agrega las dotes de excelente fotógrafo, le vino la idea de hacer un reportaje gráfico del barco anclado en el puerto neoyorquino, porque ya él había intuido el contraste del bergantín recortado contra las moles enormes de los rascacielos. El “Juan Sebastián de Elcano” podrá ser fotogénico. Pero aprisionarlo en placas fotográficas, pegado a los muelles, desde lo alto de los mástiles, contra los perfiles grisáceos de los edificios, no resulta fácil. Fontseré, sin embargo, realizó el milagro de plasmar en gráficas esos contrastes, haciendo trabajar la cámara... en función artística”⁷.

Reportatge gràfic sobre el vaixell escola Juan Sebastián de Elcano fet per Carles Fontserè. *Temas*, octubre de 1959, núm. 108, pp. 34-35

El 1961, *Temas* comença a fer reportatges regulars d’investigació sobre la ciutat de Nova York. Per exemple, de les bandes de delinqüents juvenils, de la segregació racial dels negres i els porto-riquenys, o el problema dels addictes a les drogues. En aquest moment trobem un reportatge d’Álvaro Gómez titulat “Entre rejas”⁸, dedicat a la presó de dones de Greenwich Village, que està il·lustrat amb fotografies de Carles Fontserè. Aquí ja percebem el que Núria F. Rius ens refereix: Carles Fontserè concep les seves

fotografies com a “actes vivencials”, en referència directa a la filosofia artística dels fotògrafs de “l’escola de Nova York”⁹.

Quinientos doce (512) detenidas el día de nuestra visita. Casi el doble de lo que permite la capacidad del edificio. Es una situación que reclama solución inmediata. Junto al tablero de registro, una guardiana cubriéndose el rostro ante la cámara.

Reportatge sobre la presó de dones de Greenwich Village il·lustrat amb fotografies de Carles Fontserè. *Temas*, novembre de 1961, núm. 133, pp. 38-44

L'especialització en el fotoperiodisme

A principis dels anys seixanta, Carles Fontserè es dedicarà plenament a la fotografia, tot i que la combinarà amb la seva tasca de director artístic a *Temas*, fins a l'any 1968. A partir de l'any 1962 el trobem com a fotògraf col·laborador de la revista *Hablemos Magazine Revista Dominical de los Diarios de América*, amb seus a Nova York i a Mèxic. Ahora comença a treballar com a fotògraf *freelance* en un projecte editorial per a Espanya, per tal de publicar llibres de fotografia documental sobre les ciutats de Nova York, Roma, París i Londres, a les quals posteriorment afegirà Ciutat de Mèxic. Però aquest projecte mai reeixirà¹⁰.

Tot aquest bagatge li permetrà acumular un ingent arxiu fotogràfic que aprofitarà en reiterades ocasions en els fotoreportatges que publicarà a *Temas* o a *Hablemos Magazine*. Així mateix, treballarà per encàrrec, fent reportatges per a *Rudder Magazine* (a partir de 1966) o *True Magazine* (a partir de 1970), ambdues dependents de la mateixa editorial de Nova York. Sense entrar en cada un dels casos, voldríem incidir en la tipologia de fotoreportatges que, majoritàriament, publicarà a *Temas*, perquè els veiem molt significatius d'aquesta seva etapa professional. Són reportatges temàtics sobre diferents aspectes de la vida a les grans ciutats, amb textos i fotografies de Fontserè. Les ciutats mostrades són les que ell va fotografiar per al projecte dels llibres de fotografia documental: Nova York, Ciutat de Mèxic, Roma, París i Londres; a més d'alguna altra que havia fotografiat aprofitant els encàrrecs de les altres revistes per a les quals treballava. Vegi's com a exemple el fotoreportatge que incloem, anomenat “*Disparando la cámara*”¹¹.

48

—¡Tomemos una foto!
—Así, frente al monumento . . . ¡Será un buen recuerdo para mandar a la novia!— dice el marinero.

La misma escena se repite en lo alto de una de las torres de Nuestra Señora de París, con una bonita modelo inglesa, y en el Central Park de Nueva York, con un grupo de hispanos que han salido de paseo.

Cuando Daguerre inventó su daguerrotipo —la primera cámara para fotografiar— no podía imaginarse el sabio francés la popularidad que llegaría a alcanzar la fotografía cien años más tarde.

Hoy ya nos hemos cansado de comprar postales cuando salimos de vacaciones o viajamos. Queremos tomar nuestras propias fotos . . . "Aquí estuve yo, en este mismo lugar de México, donde los antiguos toltecas labraron sus imponentes atlantes" . . .

No hay turismo sin fotos. De vuelta de la Costa Brava, una profesora norteamericana se detuvo unas horas en la capital de España con el sólo objeto de tomar unas fotos como "souvenir" para mostrar a sus amistades. Dice que se dio una vuelta en taxi por la ciudad y, sin bajarse del coche, disparó su cámara frente a los principales monumentos.

En los Cypress Gardens de Florida, al paso de cada número acrobático, un servicio informa a los espectadores cómo deben ajustar sus cámaras para tomar una foto perfecta. Para los "close-ups" disponen de una lancha motora con plataformas especiales desde las cuales se puede fotografiar a las hermosas esquiadoras náuticas en plena carrera, sin peligro de mojarse.

También en Francia se preocupan de facilitarle la foto al turista. En lugares estratégicos de la admirable geografía gala, unos postes indican el punto exacto desde el cual puede tomarse la panorámica ideal.

Como una de las bellas artes, la fotografía tiene gran interés. Nacida como una posibilidad de reproducir mecánicamente una imagen que pudiera ser más verídica que la pintura, grandes artistas fo-

Frente a la columnata imponente de mármol blanco, del monumento a Victor Manuel, en Roma, un marinero hace la foto a su compañero, que la novia en el pueblo guardará, sin duda, junto al espejo.

Fotoreportatge "Disparando la Cámara" de Carles Fontserè. *Temas*, març de 1968, núm. 208, pp. 48-52

En el monumento a Daguerre, en el Smithsonian Institute de Washington D.C., hay una lápida que dice: "La fotografía, el telégrafo y la máquina de vapor son los tres grandes descubrimientos de la era. Cinco centurias de progreso humano no pueden mostrar parecidos avances".

Disparando la Cámara

Texto y Fotos de
Carles Fontseré

La bella modelo inglesa acaba de llegar de Londres. Se retrata al lado de la bestia de piedra que hace más de cinco siglos contempla París desde lo alto de una de las torres de Nuestra Señora.

Marzo 1968

49

Fotoreportatge "Disparando la Cámara" de Carles Fontseré. *Temas*, març de 1968, núm. 208, pp. 48-52

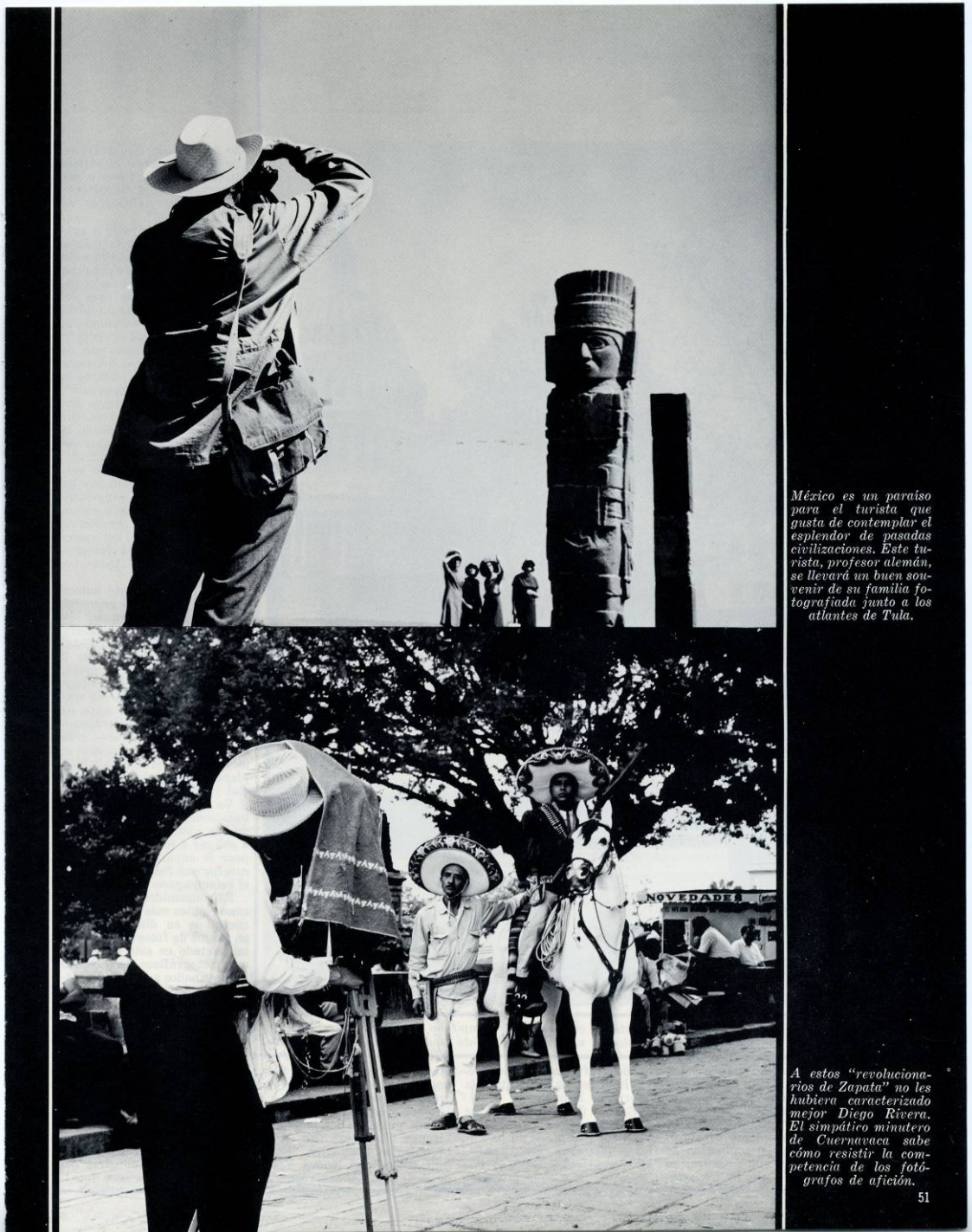
El improvisado fotógrafo hispano se esfuerza para que salga todo el grupo de amigos. Luego recordarán con alegría el día estupendo que pasaron juntos en el Central Park de Nueva York.

Al centinela que monta la guardia en la histórica Torre de Londres han tenido que cercarlo con una cuerda para protegerlo de los impertinentes "close-ups" de los turistas.

Este barbudo Neptuno, de uno de los estanques de los jardines de Versalles, cerca de París, puede resultar un buen motivo para el álbum de fotografías del turista.

México es un paraíso para el turista que gusta de contemplar el esplendor de pasadas civilizaciones. Este turista, profesor alemán, se llevará un buen souvenir de su familia fotografiada junto a los atlantes de Tula.

A estos "revolucionarios de Zapata" no les hubiera caracterizado mejor Diego Rivera. El simpático minutero de Cuernavaca sabe cómo resistir la competencia de los fotógrafos de afición.

Fotoreportatge "Disparando la Cámara" de Carles Fontserè. *Temas*, març de 1968, núm. 208, pp. 48-52

Blanca como la Casa Blanca, la majestuosa columnata del Capitolio de Washington D.C. es tela de fondo obligado para evocar glorias nacionales en la foto "souvenir" del apuesto cadete.

tógrafos se han despreocupado, sin embargo, de esa pretensión. Así, en los Estados Unidos, Matthew Brady, con sus daguerrotipias, nos ha legado un testimonio conmovedor de la gran conmoción de la Guerra Civil. Y Capra, en el presente siglo, ha inmorta-

lizado gráficamente la epopeya humana de la fratricida guerra de España.

En las últimas décadas se ha acelerado esta liberación de la fotografía, de su parentesco pictórico. En España, Maspons-Ubiña, Enrique Palazuelo, Juan Colom y Xavier

Miserachs, entre otros, han aprovechado la lección de los grandes reportajes de Cartier-Bresson, émulo de Walker Evans, quien en los llamados "Happy Twenties" fijó en el bromuro la dramática "East Side Story" del Nueva York de la época. "Al traspasar el

año de 1960, la fotografía — dijo recientemente el crítico Cirici Pellicer— viene a ser realmente la más importante de las artes figurativas de nuestro tiempo".

La melena ha vuelto a aparecer de nuevo en la cabeza del artista alucinado, quien sin chalina ni chambergo pero con una flor en la oreja, sale, cámara en ristre, a la caza del "instante estelar" de un acontecimiento cotidiano cualquiera.

Paralela a esta inquietud para captar "el momento de la verdad" a través del lente frío de la cámara, persiste la pasioncilla por el "souvenir". La foto del bebé lozano, enmarcada sobre la *Tebe del living*, es la admiración de la familia. No importa que, sobreexpuesta y mal enfocada, el bebé, que suele ser el responsable de la afición que ha despertado en sus progenitores, medio se confunda con la perrita blanca y el edredón de la cuna. La vanidad del poseedor de una cámara fotográfica triunfa sobre todas las críticas.

Con frecuencia este humor se adormece con los primeros vuelos del niño fuera del hogar. Sin embargo, el número de "photo hobbyists" en Estados Unidos sobrepasa los 2 millones y medio de personas, según estadísticas del Departamento de Comercio. Se trata de una verdadera masa de consumidores —muchos tienen tres o cuatro cámaras— más que de verdaderos aficionados, producto de una intensa y bien planeada campaña de publicidad y venta.

Ya lo hemos dicho: no hay vacaciones sin cámara, como no hay nietecito que no llegue a obligar a los abuelos a comprar la suya. Hoy día no se concibe una fiesta familiar sin el relampagueo de los flashes.

El consumidor norteamericano emplea más de un 35 por ciento de su dinero "extra" en gastos de fotografía. El total gastado en este país para usos fotográficos, excluyendo los destinados a fotografía militar, ha ascendido en un año a la fantástica suma de 1,200 millones de dólares, con lo cual, la atrevida afirmación de mi compatriota Cirici Pellicer, hecha en el campo del arte, viene a ser confirmada desde la vertiente opuesta de la actividad comercial. Engrosando nuestro álbum de fotografías contribuímos, sin darnos cuenta, a aumentar los beneficios de una rama importantísima de la industria del país. —¡Tomemos una foto!

Fotoreportatge "Disparando la Cámara" de Carles Fontserè. *Temas*, març de 1968, núm. 208, pp. 48-52

L'any 1968 endegarà una col·laboració amb un diari català que el farà apassionar pel fotoperiodisme. Es tracta d'*El Correo Catalán*, editat a Barcelona, el qual en aquella època vivia una autèntica etapa d'efervescència periodística de qualitat. El director, llavors, era Andreu Rosselló, amb el qual Fontserè tenia contacte directe postal, cosa que ens permet copsar de primera mà com era la vida laboral de Carles Fontserè com a col·laborador d'aquest diari. En la primera carta que envia Fontserè a Rosselló, del 25 d'abril de 1968, veiem que ells dos es coneixien de feia temps i que arran d'una trobada a Nova York van decidir emprendre el projecte: "Jo per la meua banda no cal dir el goig que vaig tenir de "recuperar" un amic i una col·laboració que no per antiga

deixa d'ésser avui, des de Nova York, insòlita"¹². També hi podem esbrinar que els reportatges de Fontserè per al diari eren publicats a la secció *Flash*; en parla així a Rosselló: "En tinc vuit de preparats, tanmateix, dos dels quals t'envio ara per aquest mateix correu aeri però en sobre separat. (...) En el text he procurat que quedi clarament separat el que són dades i informacions recollides de fons oficials o de crèdit reconegut, i el que són opinions o punts de vista personals, dintre de que, naturalment, en la formació dels "*flashes*" –escolliment de fotos i orientació de text- no pretenc ésser fredament neutral sinó, al contrari, expresso punts de vista apassionats d'un català que pensa i sent com a tal i que, encara que viu les coses americanes des de dins, les observa amb el sentit de la nostra tradició"¹³. Amb el que veiem aquí i a la resta de cartes conservades, podem deduir que Carles Fontserè triava els temes que ell creia interessants, buscava les fotografies del seu propi arxiu que s'hi escaiguessin, quan convenia en feia especialment per a aquell fotoreportatge, i en redactava uns peus de foto ben eloqüents, en els quals descrivia les imatges i alhora feia comprensibles la vida quotidiana i la cultura americanes per a un català dels anys seixanta. El producte acabat el feia arribar per correu postal a Rosselló, el qual després decidia quins eren publicats i quins no.

Fontserè, tal com ell mateix diu a Rosselló, expressa la seva opinió en els fotoreportatges per a la secció *Flash*, on mostrarà la seva visió crítica amb el sistema econòmic, la moral o els costums nord-americans. Com a mostra podem veure alguns peus de foto o fragments del text central del seu fotoreportatge "*Hippies en el Village*" publicat l'agost de 1969: "*Promiscuidad pubescente de fin de semana en una calleja del Village. Evacuados de sí mismos y sin alegría, estos "teenagers" buscan una compañía que la Tele familiar no ha podido darles. En el Café What? –como en los demás- está prohibido servir alcohol. ¡La moral salvada por la ley!*"; "*El movimiento hippy, que como una reacción a la estagnación social podría ser saludable, se ha malogrado como una noria surrealista que da vueltas en el vacío de su propia insolidaridad*"; "*En el Trude's Night las parejas se sumergen en el tedio colectivo de un panteísmo neurótico a la moda. Cuando los valores tradicionales de una sociedad se hundan quedan sus complejos en sustitución*"; o "*Cualquier moda, cualquier movimiento, falla o revolución crea en este país nuevas posibilidades de mercado; una demanda que el comercialismo está dispuesto a satisfacer. Al vendedor no le importa la ideología del comprador. Si hay demanda de literatura social, anticapitalista y revolucionaria, el capitalista norteamericano fabrica libros de literatura revolucionaria, anticapitalista y social y los vende. Si la demanda es de botones y flores y carteles hippy contra el conformismo y el régimen, el comerciante norteamericano fabrica y vende símbolos florales de protesta y de amor. Si la demanda es de porras, pistolas y bombas para combatir el poder blanco, el capitalista le vende al negro pistolas, bombas y porras para su revolución. Y sí, finalmente, lo que el norteamericano pide es pornografía y sexo en abundancia, todo el engranaje comercial de empresas respetables y puritanas se mueve al servicio de la demanda trisexual. La protesta hippy, yippy –o como pueda llamarse más adelante- proviene de una escalofriante podredumbre social, oculta en la intimidad de la familia norteamericana (...)"¹⁴.*

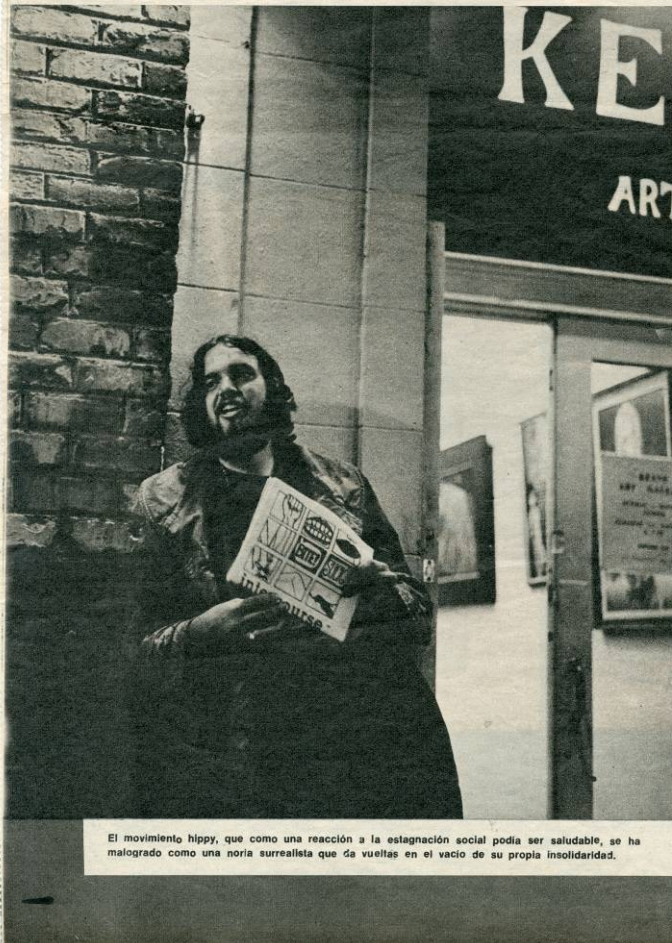
EL CORREO CATALAN - 10 AGOSTO 1969

NUEVA YORK FLASH

HIPPIES EN EL VILLAGE

Promiscuidad pubescente de fin de semana en una calleja del Village. Evacuados de sí mismos y sin alegría, estos "teenagers" buscan una compañía que la Telo familiar no ha podido darles. En el Café What? —como en los demás— está prohibido servir alcohol. ¡La moral salvada por la ley!

Tezlo y fotos de **CARLES FONTSERÈ**

El movimiento hippy, que como una reacción a la estagnación social podía ser saludable, se ha malogrado como una noria surrealista que da vueltas en el vacío de su propia insolidaridad.

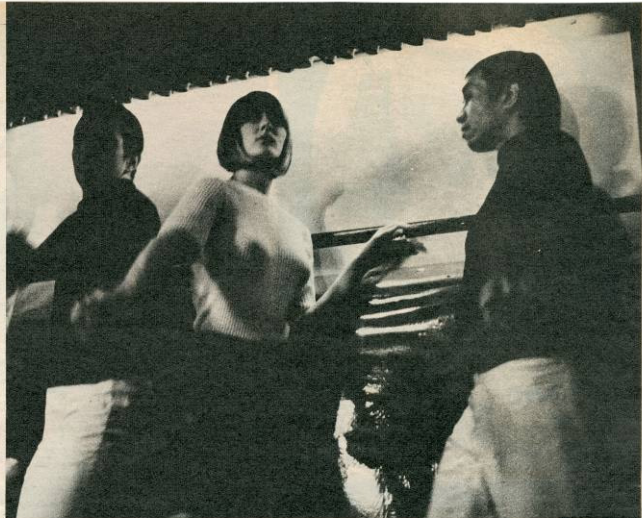
SEGUN el cantador flamenco y el torero son producto de la España andaluza, el hippy y el yippy, como el cowboy y el gángster, son un engendro de la sociedad norteamericana. Los movimiento humano pero, no llevan marchamo de origen como los productos industriales. Una camiseta "made in USA" se reconoce, una "protesta" de importación es más difícil. Procedente de San Francisco, el hippy en el Village no ha salido de su casa, ha encontrado iguales condiciones para subsistir. El visitante extranjero a menudo se sorprende del ambiente de libertad pública que existe en Nueva York para ciertos desequilibrios sociales: que, en otros países, estarían prohibidos o no les sería dado manifestarse tan a la vista, igual como aquí no se permiten las procesiones religiosas. El comercialismo norteamericano desconoce la "generation gap", el abismo de las generaciones. Cualquier moda, cualquier movimiento, falla o revolución crea el este país nuevas posibilidades de mercado; una demanda que el comercialismo está dispuesto a satisfacer. Al vendedor no le

Fotoreportatge "Hippies en el Village" de Carles Fontserè. *El Correo Catalán*, 10 agost de 1969

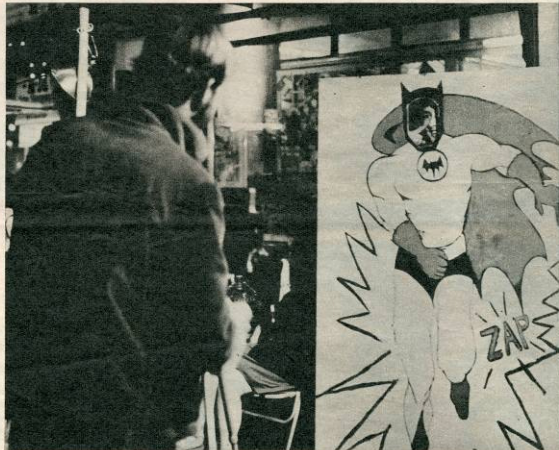

Mientras los tecnólogos enfrascados en sus computadores investigan nuevos métodos dinámicos de producción y venta, la muchacha norteamericana, desolada de haber mamado el biberón a la luz cotidiana de la Tele, se abandona a sus primitivismos mentales.

En el Trude's Night las parejas se sumergen en el tedio colectivo de un panteísmo neurótico a la moda. Cuando los valores tradicionales de una sociedad se hunden quedan sus complejos en sustitución.

importa la ideología del comprador. Si hay demanda de literatura social, anticapitalista y revolucionaria, el capitalista norteamericano fabrica libros de literatura revolucionaria, anticapitalista y social y los vende. Si la demanda es de botones y flores y carteles hippy contra el conformismo y el régimen, el comerciante norteamericano fabrica y vende símbolos florales de protesta y de amor. Si la demanda es de porras, pistolas y bombas para combatir el poder blanco, el capitalista le vende al negro pistolas, bombas y porras para su revolución. Y sí, finalmente, lo que el norteamericano pide es pornografía y sexo en abundancia, todo el engranaje comercial de empresas respetables y puritanas se mueve al servicio de la demanda trisexual. La protesta hippy, yippy —o como pueda llamarse más adelante— proviene de una escalofriante podredumbre social, oculta en la intimidad de la familia norteamericana, que se manifiesta con mayor independencia en las viejas calles del Village de Nueva York que en otros lugares del país.

"The Batman", el hombre murciélago, famoso héroe de los "comic strips" de antaño, que los jóvenes ahora convierten en imágenes del pop-art, nutrió el ansia "intelectual" de sus padres, cuando la filosofía optimista de la época de Roosevelt y Truman.

En un taller de Broome Street junto a unos volúmenes abstractos, dos artistas, un hawaiano y un selenio, cada uno en solitario, le dan con toda el alma a sus instrumentos hasta las tantas de la madrugada. Música de protesta... que logra unir en contra al vecindario.

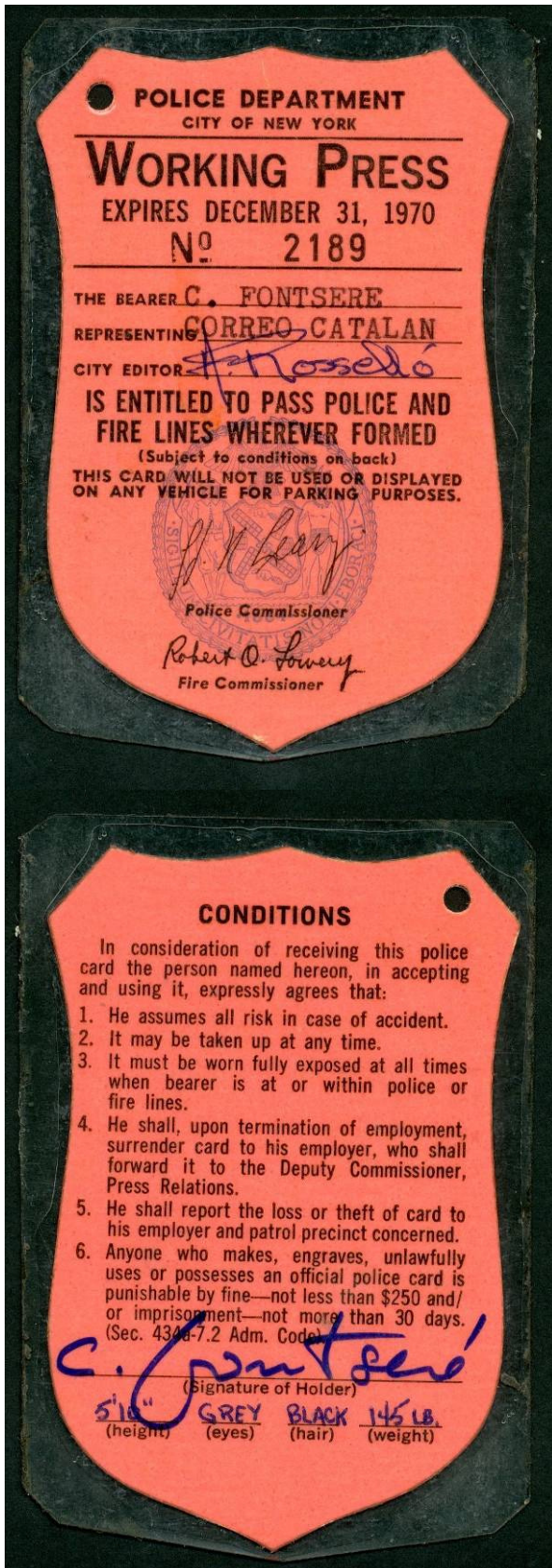
La civilización yanqui se apoya en el fetiche que la disciplina puritana es el secreto del éxito. A la puerta de una "luncheonette" de Bleeker Street estos jóvenes vistiéndolo guafaposamente exhiben su protesta con el mismo conformismo homogéneo que han heredado de sus padres.

Fotoreportatge "Hippies en el Village" de Carles Fontserè. *El Correo Catalán*, 10 agost de 1969

Tal com hem esmentat, la col·laboració amb *El Correo Catalán* el va apassionar, la qual cosa podem copsar en la carta que Fontserè envia a Rosselló el 13 de febrer de

1969: “Potser t’hauràs adonat que algunes fotos dels “flash” han estat fetes darrerament, especialment pel *Correu*. Nova York és una ciutat difícil de fotografiar; a part l’inconvenient de les distàncies que són massa grans, quant menys t’ho esperes et surt un impediment. L’altre dia per exemple, en el “ferry”, vaig trobar-me discutint amb un guàrdia que no va deixar-me prendre fotos del port. “*Private property*” va dir-me; necessitava un permís del The Port of New York Authority. Vaig haver de prendre les fotos d’amagat, com un espia. Naturalment, sempre porto amb mi un carnet de la Revista que alguna vegada em serveix en casos així, a vegades no. El que necessito és un “*working press pass*” del departament de premsa de la policia de New York, que no tinc. N’he parlat amb l’Aguirre de les Nacions Unides i diu que no hi pot haver cap dificultat a obtenir-lo si envies una carta a ell (pots enviar-me-la a mi però dirigida a ell) demanant-li que em faciliti ajuda en la meua labor informativa gràfica i literària pel *Correu Català*. (...) El “*working press pass*”, en qüestió, m’obrirà moltes portes que necessito per a futurs “flash”. En tinc en cartera més d’un centenar però, molts d’ells, necessiten completar-se gràficament; la part literària no ofereix cap dificultat, sempre el difícil és prendre les fotos en el lloc, o llocs d’autos. Si cada cop he d’anar demanant permisos especials, és el conte de mai acabar...”¹⁵. Fontserè concep a la vora d’un centenar de potencials fotoreportatges: els il·lustra amb fotografies exclusives, quan es troba en dificultats per a dur a terme les fotografies utilitza el seu carnet de *Rudder Magazine* (per a la qual també treballava a l’època) i, si no li serveix, fa les fotografies d’amagat. Tot i així, ell mateix s’espavila a contactar amb Ignacio Aguirre Borrell (conseller de la Delegació Espanyola a les Nacions Unides) demanant-li ajuda per aconseguir un passi de premsa, com a col·laborador d’*El Correo Catalán*, expedit per la policia de Nova York. Finalment, Fontserè s’adonarà que no en fa prou amb un passi de premsa on consti com a col·laborador; el que li obrirà totes les portes és un passi on consti com a corresponsal d’*El Correo Catalán* a Nova York. I endegarà de nou el tràmit amb Rosselló i Aguirre per a aconseguir-lo¹⁶.

Passi de corresponsal d'El Correo Catalán, de Carles Fontserè, expedit pel Departament de Policia de la ciutat de Nova York. Currículum professional i recull documental de vida personal (1970). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

La col·laboració amb *El Correo Catalán* va continuar fins a l'any 1972, i al llarg d'aquest temps Fontserè va publicar a la secció *Flash* d'aquest diari diversos fotoreportatges sobre la mateixa ciutat de Nova York, però també sobre Ciutat de Mèxic i Califòrnia. Les fotografies de Mèxic les aprofitarà del seu propi arxiu; són les que havia fet per al projecte dels llibres de fotografia documental, que no van reeixir. En canvi, les que publicarà de Califòrnia les havia preses expressament per a *El Correo Catalán*. Ho constatem en la carta que Fontserè envia a Rosselló el 15 d'abril de 1969: "Demà te n'enviaré un altre [*flash*"] sobre San Francisco. Serà el primer d'una sèrie sobre Califòrnia que tinc preparada. Veuràs que cada "*flash*" queda molt complet des del punt de vista fotogràfic, doncs vaig prendre les fotos especialment pel *Correu*, pensant en el caràcter dels "*flash*"; de mini-reportatge complet. Crec, o espero que t'agradaran i que seran de l'interès dels lectors"¹⁷. En aquesta mateixa carta hi ha un prec de Fontserè que ens fa suposar quin devia ser el motiu per finalitzar la col·laboració amb aquest diari: "També t'agrairia que fessis els possibles per augmentar de manera una mica substancial el preu dels "*flash*". (...) Sigui com sigui, el meu entusiasme no decaurà, però pensa que, per a mi, en la terra del dòlar, aquesta col·laboració representa un sacrifici econòmic difícil de mantenir"¹⁸.

Arribats a aquest punt cal tenir molt present el desig de retornar a Catalunya que tenia Carles Fontserè. L'any 1959 ja havia comprat un terreny amb dues petites cases a Porqueres (el Pla de l'Estany) i, poc a poc, les va fer restaurar i reformar. I l'any 1973 Fontserè i la seva esposa, Terry Broch, s'hi estableixen definitivament. A partir d'aquell moment es produeix un canvi substancial en una documentació que ens testimonia com es percep professionalment Carles Fontserè: la declaració de la renda (*United States Individual Income Tax Return*). Tal com ens explica Núria F. Rius, Carles Fontserè es declara artista i fotògraf l'any 1958¹⁹. En els anys successius es declararà d'igual manera, amb la curiosa excepció dels anys 1968 i 1973, en què s'etiquetarà com a fotoperiodista, fins que l'any 1974 (ja en territori espanyol) es declararà finalment com a pintor²⁰. Així doncs, quan Fontserè retorna a Catalunya deixarà de treballar com a fotoperiodista, tot i que encara no en sabem els motius. Perquè la feina no era prou ben pagada, tal com insinua a Rosselló? Perquè no va trobar una feina com a corresponsal a les comarques gironines, on ell havia anat a viure? O, simplement, perquè va retornar a Catalunya per tal de retirar-se i jubilar-se, tal com li pertocava per edat? Esperem que en properes recerques aquesta qüestió s'aclareixi.

El fons de Carles Fontserè

L'any 1994, Carles Fontserè va cedir en vitalici, juntament amb Terry Broch, el seu patrimoni a la Generalitat de Catalunya. Al llarg de l'any 2013, des de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany, es va efectuar l'inventari total del fons de Carles Fontserè, que es trobava a la casa familiar de Porqueres. Aquest correspon a 30 metres lineals de documentació produïda entre els anys 1916-2008, entre la qual hi ha les fotografies professionals de Carles Fontserè, fotografies familiars, pintures i dibuixos en paper, i la documentació escrita que van generar l'artista i la seva esposa referent a la gestió i l'administració de la carrera professional i artística de Carles Fontserè. El febrer de 2014 es van traslladar totes les fotografies professionals d'aquest fons a l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany. Són 42.500 negatius, 6.450 positius ampliatos de fotografia i 3.540 fulls de contacte, tot de fotografia en blanc i negre realitzada entre els anys 1957-1991. Corresponen a fotografies de Nova York, San Francisco, Ciutat de Mèxic, Roma, París, Londres i Catalunya, majoritàriament. I, també, fotografies de personalitats del món artístic i cultural, com Salvador Dalí, Camilo José Cela, Josep de Creff o Rafael Alberti, entre d'altres. El maig de 2016 s'hi ha traslladat part de la documentació textual, compresa entre els anys 1916-2000, i corresponent als documents de gestió i d'administració de la vida diària i professional de Carles

Fontserè; part de la documentació icònica, compresa entre els anys 1939-1989, corresponent a dibuixos, gravats i documentació impresa, així com l'hemeroteca, que aplega les fotografies publicades de Carles Fontserè entre els anys 1957-1972.

El fons de Carles Fontserè destaca per la completesa, així com per l'acurada referenciació i gestió, duta a terme ja des d'origen pel mateix productor. En aquest sentit, és totalment il·lustratiu del treball de Carles Fontserè com a fotoperiodista als anys seixanta, ja que conserva tota la seva producció fotogràfica. Voldríem exemplificar això amb el cas del reportatge "*Hippies en el Village*", que hem citat i mostrat abans, que Fontserè va publicar a *El Correo Catalán* l'any 1969²¹. El reportatge presenta tot un continu argumental, mitjançant el text i els peus de foto fetes pel mateix autor. Això, a priori, pot fer pensar que les fotografies que conformen el reportatge van ser fetes expressament per a l'ocasió i, en ser nocturnes, fins i tot que van ser fetes el mateix dia. Però quan consultem la documentació original se'ns revela com va treballar Fontserè.

En relació amb el seu procés de treball, val a dir que, en el fons, s'hi conserven els rodets de negatiu de format mig²², i de cada un hi ha el corresponent positivat en full de contacte. Després, aquelles fotografies que van respondre als interessos de Fontserè, tant per a ser publicades com per a ser exposades, les va positivar ell mateix en paper de 8x10 polzades²³. I, finalment, quan va dur a terme diferents exposicions antològiques, va fer positivar, per un laboratori extern, una reduïda selecció en paper d'11x14 polzades²⁴.

En el cas del fotoreportatge de "*Hippies en el Village*" hem trobat sis de les set fotografies publicades. Tant en els seus corresponents fulls de contacte²⁵ com en format positiu de 8x10 polzades²⁶. Per començar, hem pogut comprovar gràcies a la informació anotada en el revers dels fulls de contacte que, per a aquest reportatge publicat l'any 1969, Fontserè va usar fotografies fetes entre els anys 1966 i 1967. També podem veure els noms dels indrets i els carrers on van ser preses, tant a Greenwich Village com a d'altres barris propers. Així mateix, la visió completa del fulls de contacte ens mostra les fotos preses en un mateix rodet, i ens permet copsar l'entorn i els moments precedents i posteriors a la imatge que hem vist en còpia ampliada. En aquest sentit, és destacable el cas de la fotografia on es veu un noi traient la cara per darrere un plafó amb el dibuix de *Batman*²⁷. Fontserè ens la inclou en un reportatge sobre l'estil de vida *hippy* a Greenwich Village perquè li interessa explicar que els joves *hippies* nord-americans, tot i ser alternatius en estètica i en hàbits, no han deixat de consumir productes de la societat capitalista [sic]. Però, quan consultem el seu corresponent full de contacte, veiem que aquesta fotografia va ser feta durant la festa de *San Gennaro* de l'any 1966 al barri de Little Italy, on Fontserè va anar en companyia de la seva dona, Terry Broch, el seu gos i uns amics. Les fotografies que hi va fer mostren la intenció de captar els hàbits alimentaris i lúdics durant aquestes festes. Això ens fa suposar que aquestes fotografies van ser preses per tal d'incloure'n alguna en el seu projecte de llibre de fotografia documental sobre la ciutat de Nova York, que finalment va ser frustrat. Aquest és l'enèsim cas en què Fontserè aprofita el seu arxiu fotogràfic per a il·lustrar els fotoreportatges publicats en premsa. Tot i que, com ja hem esmentat anteriorment, va fer moltes altres fotografies expressament per a *El Correo Catalán*.

Noi traient la cara per darrere un plafó amb el dibuix de *Batman* (1966). Autor: Carles Fontserè. Unitat documental 1391,0108. Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

Festivitats de *San Gennaro* a Mulberry Street de nit (1966). Autor: Carles Fontserè. Unitat documental 1391. Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

Conclusió

Carles Fontserè esdevindrà fotògraf arran de la seva feina a la revista *Temas* de Nova York, des de l'any 1957 al 1968. Hi començarà com a director artístic i paulatinament hi anirà fent tasques de fotògraf; primer per a il·lustrar les entrevistes a diferents personalitats, que feia Leonard Balada, després per a il·lustrar reportatges que li encarreguen des de la mateixa revista, i finalment oferint fotoreportatges complets que ell mateix elaborarà amb les imatges que conserva en el seu propi arxiu fotogràfic (produït gràcies al seu projecte de llibres de fotografia documental sobre diverses ciutats del món). Aquesta mateixa tònica la seguirà en les feines de col·laboració amb

altres revistes editades a Nova York: *Hablemos Magazine*, *Rudder Magazine* i *True Magazine*, que compaginarà amb el seu treball a *Temas* i fins que entra com a col·laborador al diari *El Correo Catalán*, editat a Barcelona, des de l'any 1968 al 1972. Amb aquest diari començarà, creiem, la seva faceta de fotoperiodista. Per a *El Correo Catalán* ja farà expressament reportatges fotogràfics, per tal d'il·lustrar la vida diària i/o les especificitats de la ciutat de Nova York, que ell mateix redactarà.

El fons d'arxiu de Carles Fontserè permet resseguir tota la seva trajectòria professional com a fotògraf i com a fotoperiodista, així com els seus processos de treball, ja que conservem tot el procés des que ell premia el botó de la càmera per fer una fotografia fins que aquella imatge, ja editada, sortia publicada en premsa. Alhora, podem copsar com concebia els reportatges fotogràfics, com triava fotografies d'aquests reportatges per a ser usades en diferents publicacions en què ell col·laborava i, finalment, i no menys important –i per a anotar-ho per a futures recerques– també podem veure com editava les imatges quan en feia còpies ampliades.

Bibliografia

- F. RIUS, Núria. “Entre Nova York i Barcelona: fotògraf”. *Bonart*. Núm. 175 (Girona, 2016), p. 26-27
- F. RIUS, Núria. “Exposició Carles Fontserè: photocitizen. Els projectes pendents” [en línia]. <https://nuriafrius.com/2016/06/17/exposicio-carles-fontsere-photocitizen-els-projectes-pendents/> [Consulta: 25, juliol, 2016].
- FONTSERÈ, Carles. *Memòries d'un cartellista del 36 (1931-1939)*. Barcelona: Proa, 2006. 459 p.
- FONTSERÈ, Carles. *Un exiliado de tercera. En París durante la Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: El Acantilado, 2004. 615 p.
- FONTSERÈ, Carles. *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*. Barcelona: Proa, 2004. 253 p.

Hemeroteca

- *Temas*. Nova York: Club Familiar Incorporated (1957-1968). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.
- Recull de fotoreportatges publicats de Carles Fontserè per a *El Correo Catalán* (1968-1972). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.
- Recull de fotografies de Carles Fontserè publicades en diferents capçaleres de premsa (1960-2000). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

Documents d'arxiu

- Currículum professional i recull documental de vida personal (1916-2008). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.
- Recull documental sobre personalitats i institucions, acompanyat d'anotacions i correspondència (1939-1985). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.
- “Dos dècades novaiorquines”, quart volum inèdit de les memòries de Carles Fontserè (1951-1957). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany
- Fulls de contacte (1957-1991). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany
- Còpies de 8x10 polzades (1957-1991). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany

Normes de transcripció

En la transcripció de la documentació d'arxiu, del fons de Carles Fontserè, s'han normalitzat els castellanismes trobats en la documentació escrita en català.

Correcció lingüística

A càrrec d'Isabel Roura Teixidor, Servei de Català del Consell Comarcal del Pla de l'Estany (CPNL)

¹ *Temas*, juny de 1957, núm. 80, pp. 27-30

² Quart volum inèdit de les memòries de Carles Fontserè: "Dos dècades novaiorquines", capítol VII: Nova York 1957, p. 3

³ *Temas*, febrer de 1958, núm. 88, pp. 32-35

⁴ Núria F. Rius "Entre Nova York i Barcelona: fotògraf", *Bonart*, n. 175 (2016), pp. 26-27

⁵ Núria F. Rius "Entre Nova York i Barcelona: fotògraf", *Bonart*, n. 175 (2016), pp. 26-27

⁶ *Temas*, novembre de 1958, núm. 97, pp. 46-48

⁷ *Temas*, octubre de 1959, núm. 108, pp. 34-35

⁸ *Temas*, novembre 1961, núm. 133, pp. 38-44

⁹ Núria F. Rius, "Exposició Carles Fontserè: photocitizen. Els projectes pendents", <https://nuriafrius.com/>

¹⁰ Núria F. Rius, "Exposició Carles Fontserè: photocitizen. Els projectes pendents", <https://nuriafrius.com/>

¹¹ *Temas*, març de 1968, núm. 208, pp. 48-52

¹² Correspondència amb Andreu Rosselló. Recull documental sobre personalitats i institucions, acompanyat d'anotacions i correspondència (1939-1985). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

¹³ Correspondència amb Andreu Rosselló. Recull documental sobre personalitats i institucions, acompanyat d'anotacions i correspondència (1939-1985). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

¹⁴ *El Correo Catalán*, 10 agost de 1969

¹⁵ Correspondència amb Andreu Rosselló. Recull documental sobre personalitats i institucions, acompanyat d'anotacions i correspondència (1939-1985). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

¹⁶ Carta de 15 d'abril de 1969 de Fontserè a Rosselló: "Sembla que el títol de corresponsal, més que el de col·laborador, facilitaria la gestió prop del Foreign Correspondent Center que, en realitat, són qui fan la sol·licitud a l'autoritat municipal de New York". Correspondència amb Andreu Rosselló. Recull documental sobre personalitats i institucions, acompanyat d'anotacions i correspondència (1939-1985). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

¹⁷ Correspondència amb Andreu Rosselló. Recull documental sobre personalitats i institucions, acompanyat d'anotacions i correspondència (1939-1985). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

¹⁸ Correspondència amb Andreu Rosselló. Recull documental sobre personalitats i institucions, acompanyat d'anotacions i correspondència (1939-1985). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

¹⁹ Núria F. Rius "Entre Nova York i Barcelona: fotògraf", *Bonart*, n. 175 (2016), pp. 26-27

²⁰ Currículum professional i recull documental de vida personal (1958-1974). Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

²¹ *El Correo Catalán*, 10 agost de 1969

²² Generalment conegut com 6x6 cm, tot i que els rodets usats per Fontserè donen imatges de 5'7x5'7 cm

²³ Equivalent a 20'3x25'4 cm

²⁴ Equivalent a 27'9x35'6 cm

²⁵ Fulls de contacte 1391, 1398, 1430, 1991, 1994 i 1995

²⁶ Còpies de 8x10 polzades 1391,0108; 1398,0100; 1430,0100; 1991,0112; 1994,0103; i 1995,0103

²⁷ Noi traient la cara per darrere un plafó amb el dibuix de *Batman* (1966). Autor: Carles Fontserè. Unitat documental 1391,0108. Fons Carles Fontserè. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.